

DOĞRU KİTABI DOĞRU YÖNTEMLE DOĞRU ANLAMAK

Konuşma dilinde rahatlıkla anlaşılacak vurgu ve tonlamaların, jest ve mimiklerin yazı dilinde kullanımı iletişimi olmayacak yerlere sürükledi.

Allah Teâlâ evreni ve içindeki canlıları yaratırken onları dünya yaşamına elverişli hale getirmiştir. Onlara bir takım özellikler ikram etmiş, her canlıyı yaşamını idame ettirebilecek bir takım yetilerle donatmıştır.

Takdir edersiniz ki insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerin başında **“nesnelere akıllıca kullanabilme ve diğer insanlarla mantıklı iletişim kurabilme”** yetisi gelir. İnsan, fikir yürüten, eşyaları işine yarar hale getiren ve diğer insanların kullanımına sunan bir canlıdır. Hal böyleyken her canlı gibi insan da doğumundan yaşamının sonuna kadar sürekli çevresiyle iletişim/etkileşim halinde olmak zorundadır. İnsan, diğer canlılar gibi sadece yaşamını devam ettirebilmek için iletişim kuran bir canlı değildir. Etkili ve mantıklı iletişim kuran, duygu ve fikirlerini aktaran, çevresinde gördüğü kusurları gidermek için karşı fikir üreten, yaratılışa uygun olmayan eylemlere karşı mantıklı tepki veren (*temiz fitratını koruyabildiği takdirde*) bir canlıdır.

Giriş bölümünden anlaşıldığı gibi bu yazımızda **“insan ve iletişim”** konusuyla örüntülü olan **“anlama ve anlaşma”** konusunu incelemeye çalışacağız. Çabalarımızın karşılığını yalnız Allah'tan bekleriz.

Türk Dil Kurumu tarafından dil, *“İnsanların düşündük-*

lerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban” olarak tanımlanır. Dil yani insanların kendilerini ifade etme şekilleri ise temel olarak ikiye ayrılır:

- 1- Konuşma Dili
- 2- Yazı Dili

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi konuşma dili, insanın doğumuyla başlayan en temel iletişim biçimidir. Herhangi bir kuralı olmadan kişinin kendisini ifade edebilme alanıdır. Yazının icadı ile konuşma diline kurallar dâhil edilmiş olsa dahi konuşma dili kişinin bulunduğu çevre tarafından anlaşmak için icra edilen en kadim iletişim aracıdır. Günümüzde ise konuşma dilinin yanında bir başka iletişim aracı olarak yazı dili kullanılmaktadır.

Yapılan arkeolojik çalışmalarda rastlanan tarihi bulgular neticesinde bilim adamları; ilk harf sel yazı türü şeklinin kullanıldığını varsayarak yazının icadını Sümerlere dayandırır. Günümüzden yaklaşık 5500 yıl önce Sümerlere ait olduğu iddia edilen bu ilk yazı biçiminde, her bir sembol bir nesneye veya soyut kavrama karşılık geliyordu. Bilim insanları bu dönemden önceki mağara duvarlarına yapılan resimler ve şekiller bir yazı sistemi olarak görülmedi. Şimdilik elimizde bulunan arkeolojik veriler ışığında tarih bilimi, yazının

Sümerler tarafından icat edildiğini savunmaktadır.¹

Yazının icadından sonraki süreçte alfabeler oluşturuldu ve bu alfabeler diğer kavimlerin de yazı dilini öğrenmesini kolaylaştırdı. Akabinde yazı diline ait kurallar oluşmaya başladı. Yazı dili ile birlikte savaş, ticaret, bilim, eğitim gibi insanlığın mihenk taşlarında yeni bir dönem başlamış oldu. Ülkeler arasında yazışmalar, anlaşmalar, hukuklar yazı ile farklı bir boyut kazandı. Yazı dili birçok konuda insanlığın etkileşimini ko-

¹ Bu bölümde yer alan akademik düzeydeki bilgilerin bir bölümüne katılmakla beraber, bir takım itirazlarımız yok değildir. Kur'an bu konu hakkında bizlere neler söylüyor onlara göz attığımızda karşımıza bambaşka ufuklar açılıyor. Bu yüzden konuyla ilgili yaptığımız çalışmamızı bir sonraki yazımızda sizlerle paylaşacağız.

laylaştırırsa da bir takım zorlukları beraberinde getirdi. Konuşma dilinde rahatlıkla anlaşılacak vurgu ve tonlamaların, jest ve mimiklerin yazı dilinde kullanımı iletişimi olmayacak yerlere sürükledi. Bu sorun birçok olayda insanların karşısına çıkmaya başladı. Yazılı bir eseri başka bir dile çevirmek de gün geçtikçe sıkıntılı bir hal aldı ve bu konu bazı dönemlerde ünlü düşünürlerin de gündemlerinde tartışma konusu oldu. Antik çağda yaşayan ve yazılı eserlerin tercümelerine ilgi duyan Horatius (M.Ö. 65-8) şöyle demiştir:

"Sen sadık bir çevirmen olarak sözcüğü sözcüğüne çevirmemelisin."

Romalı düşünürlerden olan Cicero (M.Ö. 106-43), yabancı yapıta karşı takınılacak tutumu şöyle özetler: *"Fikirleri, biçimleri veya başka deyişle figürleri, bizim alışkanlıklarımıza uygun düşecek bir dile çeviriyorum."*

Cicero, bu tanımıyla kendisinden önceki kurama karşı çıkmaktadır. Yazı hatalarına varıncaya kadar kaynak metne bağlı kalan yaklaşımı, çevirmeni kaynak dile ve metne tutsak olmayı reddeder.

Hieronymus (348-420), çeviri konusundaki düşünce ve ilkelerinden bahsettiği bir mektubunda şöyle der:

"Sadece kabul etmekle kalmıyor, ayrıca itiraf da ediyorum ki Yunanca metinleri çevirirken -kutsal kitaplar hariç, çünkü onlarda kelimelerin dizilişi bile başlı başına bir giz- sözcüğü sözcüğüne çevirmek yerine anlamı aktarıyorum."

Luther (1483-1546), Hieronymus'un birçok görüşüne katılmakla birlikte İncil çevirisi konusunda aynı fikri benimsemez. Çeviri hangi dile yapılacaksa o dile karşı sorumluluk hisseden çevirmenlerden olan Luther şöyle söyler:

*“Nasıl Almanca konuşulacağını, Latince harflere danışmak yerine, evdeki anaya, sokaktaki çocuğa, pazardaki adama sormak ve onların ağzına bakarak nasıl konuşuklarını görmek ve ona göre çevirmek gerekir. Çünkü ancak o zaman anlar ve kendileriyle Almanca konuşulduğunun farkına varırlar.”*¹

II

Yukarıda çeviri konusunda görüş belirten düşünürlerin birçoğu, eser hangi dile çevrilmişse, o dilin mensupları, çevrilen eseri rahatlıkla anlayabilmelidir görüşündedirler. Günümüzde bu sıkıntı bir nebze olsun aşılmış olsa dahi kutsal metinlerde hala çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır. Bahsettiğimiz bu sıkıntıları Kur'an-ı Kerim çevirilerinde de görmek mümkün. Meal çalışmaları adı altında yapılan çalışmalar, sanki özellikle metnin anlaşılmasında için yapılmış gibi! Konuyu biraz daha anlaşılır kılmak için başımdan geçen bir olayı sizlerle paylaşmak isterim.

İmam Hatip Lisesi yıllarımda Kur'an meali okumaya özen gösterirdim. Bazı ayetlere geldiğimde üzerinde uzun uzadıya düşünürdüm. Tabii ki gerekli bilgi birikimim olmadığı için düşünceler yerini sıkılmalara, sıkılmalar yerini okumamaya bıraktı. Üniversiteye geçtiğimde hep yarım bıraktığım meal okuma aşkı tekrardan beni sardı. Aslında o güne kadar şunu anlamıştım ki benim takıldığım ayetlere herkes takılıyor ve uzun uzun düşünüyor. Özellikle şu iki ayet beni ve benim gibi olanları epeyce uğraştırmıştı:

“Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözleri üzerinde de bir perde vardır. Onlar için büyük bir azap vardır.” (Bakara 2/7)²

1 Bkz. Tarihte Çeviri / Antik Çağdan 19. Yüzyıl Sonuna Kadar Edebi Çeviri Kuramları -1 Antik Çağdan Barok Çağın Sonuna Kadar Rezzan KIZILTAN, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, c. 40 syf. 1, 2. Yayın Tarihi: 2000.

2 Bkz. Diyanet İşleri Meali

“Onların boyunlarına demir halkalar geçirdik, o halkalar çenelerine dayanmıştır. Bu sebeple kafaları yukarıya kalkık durumdadır. Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler.” (Yâsin 36/ 8-9)³

Ülkemizde otuz civarı meal çalışması yapılmış ve en güvenilir (!) olan Diyanet İşleri Başkanlığı dahi ayetin mealini yukarıdaki gibi veriyordu. Ben de “Diyanet böyle diyorsa vardır bir bildiği, demek ki meal böyle olmalı” diyerek diğer mealleri çok önemsemiyordum. Ama bu güven aklımdaki sorulara hala bir çözüm getirmiyordu.

Bir gün babam ile arkadaşı İbrahim Gökçe (Allah Rahmet Eylesin) Beyefendinin bir konuşmasına tanık oldum. Süleymaniye Vakfı'ndan bahsediyorlar, ayetlerin çevirileri üzerine konuşuyorlardı. Konuşmayı dinledikten sonra odama gidip internet üzerinden Yâsin Suresinin mealini okudum ve çok şaşırdım. Çünkü yaklaşık otuz meal çalışmasında sadece bir tanesi bu ayete böyle bir anlam veriyordu.

“Sanki boyunlarına, çenelerine kadar dayanan demir halkalar takmışız da, başlarını eğemiyorlar. Sanki önlerine bir engel, arkalarına da bir engel koyup onları kuşatmışız da göremiyorlar.” (Yâsin 36/ 8-9) Ayetin altında şöyle bir açıklama vardı: *“Bu iki ayette, benzetme yapma yerine doğrudan benzetilecek anlam kümesi kullanılarak Mekkelilerin, Kur'an karşısındaki tavırları canlandırılmıştır. Bu tür anlatıma istiare-i temsiliye denir. Bu tıpkı, “işini saman altından su yürütür gibi yapıyorsun” yerine “saman altından su yürütüyorsun” demek gibidir. İstiarede benzetme gizlenir ve gerçek anlamı kast etme ihtimali olmaz. Bu iki ayette de gerçek anlamı kast etme ihtimali yoktur. Öyle olsa bu insanlar sorumlu tutulamazlar. Çünkü “Allah, kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemez.” (Bakara 2/286) İstiarede benzetme edatı gizlenir ama bu ayetlerdeki ifadeler mecaz değil, gerçek sanıldığı için onlarda gizlenen “sanki” kelimesini açığa çıkarmamız bir zorunluluk olmuştur.”*⁴

3 Bkz. Diyanet İşleri Meali

4 Bkz. Süleymaniye Vakfı Meali, www.suleymaniyevakfimeali.com

Bu ayeti ve açıklamasını okuduğumda zihnen birkaç ay öncesine gittim. Arkadaşlarımızla Diyarbakır'a gezme-ye gitmiştik. Ara bir sokakta bir evin kapısının önünde "buraya çöp dökülür" yazısını görmüştüm. Bu garip yazı çöp kutusunun 10 metre sağında ve evin kapısının önünde... Büyük bir şaşkınlıkla bunun ne anlama geldiğini arkadaşşıma sorduğumda şöyle cevap vermişti: "Evin sahibi konuşma dilinde yazı yazmış. Asıl amacı evinin önüne çöp dökenlere serzenişte bulunmak." O gün iki olay puzzle parçaları gibi kafamda birleşti. Yazı dili ile konuşma dili arasında ki farkı işte o zaman anlamıştım.

Sonuç

Sonuç olarak yazının ana dilindeki mecazlar, tonlamalar, söz sanatları vb. çeviri yapılırken birebir çevrilirse, çevrilen dilin özelliklerini bilmeyenler için büyük sıkıntılar doğurur. Bundan dolayı çeviri yapacak kişilerin iki dili de iyi biliyor olmaları elzemdir. Bazen bir kelime bazen ise bir harf insanın bakış açısını değiştirebilir. Farklı bakış açılarına sahip olmak için çok okumanın yanı sıra farklı okuyabilmekte gerekir.

"Gerçek hükümdar olan Allah pek yücedir. Kur'an'ın vahyi tamamlanmadan hüküm vermekte acele etme. 'Rabbim ilmimi (bilgimi) artır' de." (Tâ-ha 20/114)

